

PODREČZNIK PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

Lech Antonowicz

14. wydanie

PIKTOGRAMY

wskazują ważne elementy
książki i ułatwiają
ich odnalezienie nie tylko
tuż przed egzaminem

Ważne

Stanowisko stron
Pogląd

Podstawa prawna
Kontekst prawny

Historia

Przykłady

PODREĆCZNIK PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

Lech Antonowicz

14. wydanie

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

Wolters Kluwer

Warszawa 2015

Stan prawny na 1 lipca 2015 r.

Wydawca
Agata Jędrasik

Redaktor prowadzący
Grażyna Polkowska-Nowak

Łamanie
Marpres

Projekt graficzny okładki i stron tytułowych
Maryna Wiśniewska

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2015

ISBN: 978-83-264-9255-6
14. wydanie

Wydane przez:
Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz ważniejszych skrótów	9
Przedmowa	11
Przedmowa do wydania czternastego	12
ROZDZIAŁ I. Pojęcia podstawowe	13
§ 1. Państwo	13
§ 2. Społeczność międzynarodowa	16
§ 3. Prawo międzynarodowe	18
§ 4. Podmiotowość prawnomiędzynarodowa	22
§ 5. Odpowiedzialność prawnomiędzynarodowa	24
§ 6. Źródła prawa międzynarodowego	30
ROZDZIAŁ II. Zasady podstawowe	38
§ 1. Pojęcie zasad podstawowych	38
§ 2. Zasada suwerenności państw	41
§ 3. Zasada samostanowienia narodów	44
§ 4. Zasada praw człowieka	49
§ 5. Zasada ochrony środowiska	52
§ 6. Zasada wypełniania zobowiązań międzynarodowych	55
ROZDZIAŁ III. Państwa	59
§ 1. Klasyfikacja państw	59
§ 2. Powstanie państw	63
§ 3. Uznanie państw	68
§ 4. Tożsamość państw	73
§ 5. Upadek państw	77
§ 6. Sukcesja państw	80

ROZDZIAŁ IV. Inne podmioty	83
§ 1. Stolica Apostolska	83
§ 2. Terytoria autonomiczne.	86
§ 3. Wspólnoty powstańcze.	91
§ 4. Organizacje międzynarodowe	92
ROZDZIAŁ V. Trzy elementy państwa.	98
§ 1. Terytorium.	98
§ 2. Ludność	113
§ 3. Władza.	127
ROZDZIAŁ VI. Obszary wodne, podwodne, powietrzne i kosmiczne.	138
§ 1. Rzeki i kanały morskie	138
§ 2. Morskie wody przybrzeżne	142
§ 3. Morskie strefy specjalne	149
§ 4. Morze otwarte	152
§ 5. Dno i podziemie mórz.	155
§ 6. Przestrzeń powietrzna	157
§ 7. Przestrzeń kosmiczna.	160
ROZDZIAŁ VII. Organy zagraniczne państw	163
§ 1. Prawo legacji i stosunki dyplomatyczne	163
§ 2. Przedstawicielstwa dyplomatyczne	168
§ 3. Prawo konsulatu i stosunki konsularne	177
§ 4. Urzędy konsularne.	179
ROZDZIAŁ VIII. Organizacje międzynarodowe	185
§ 1. Klasyfikacja organizacji międzynarodowych	185
§ 2. Statuty organizacji międzynarodowych	188
§ 3. Członkostwo organizacji międzynarodowych.	191
§ 4. Struktura organizacji międzynarodowych	199
§ 5. Głosowanie i uchwały organizacji międzynarodowych	204
ROZDZIAŁ IX. Umowy międzynarodowe	209
§ 1. Pojęcie i klasyfikacja umów międzynarodowych.	209
§ 2. Zawieranie umów międzynarodowych.	214
§ 3. Obowiązki i wykonywanie umów międzynarodowych	222
§ 4. Nieważność i wygasanie umów międzynarodowych	225

ROZDZIAŁ X. Spory międzynarodowe	232
§ 1. Pojęcie i klasyfikacja sporów międzynarodowych	232
§ 2. Dyplomatyczne sposoby załatwiania sporów międzynarodowych	235
§ 3. Sądowe sposoby załatwiania sporów międzynarodowych	237
ROZDZIAŁ XI. Konflikty zbrojne	244
§ 1. Pojęcie i klasyfikacja konfliktów zbrojnych	244
§ 2. Zapobieganie konfliktom zbrojnym	246
§ 3. Reżim konfliktów zbrojnych	255
§ 4. Zakończenie konfliktów zbrojnych	263
Wykaz państw w sensie prawa międzynarodowego	267
Wybór literatury	271
Skorowidz	275

Wykaz ważniejszych skrótów

Dz. U.	– Dziennik Ustaw
M.P.	– Monitor Polski
ASEAN	– Stowarzyszenie Państw Azji Południowo-Wschodniej
ECOWAS	– Wspólnota Gospodarcza Państw Afryki Zachodniej
GATT	– Układ Ogólny w sprawie Ceł i Handlu
IAEA	– Międzynarodowa Agencja Energii Atomowej
IBRD	– Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju
ICAO	– Międzynarodowa Organizacja Lotnictwa Cywilnego
IDA	– Międzynarodowe Stowarzyszenie Rozwoju
IFAD	– Międzynarodowy Fundusz Rozwoju Rolnictwa
IFC	– Międzynarodowa Korporacja Finansowa
IMF	– Międzynarodowy Fundusz Monetarny
IMO	– Międzynarodowa Organizacja Morska
KBWE	– Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie
KPM	– Komisja Prawa Międzynarodowego
MTS	– Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości
NATO	– Organizacja Paktu Północnoatlantyckiego
NZ	– Narody Zjednoczone
OBWE	– Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie
OECS	– Organizacja Państw Karaibów Wschodnich
ONZ	– Organizacja Narodów Zjednoczonych
OPEC	– Organizacja Krajów Eksportujących Ropę Naftową
OWP	– Organizacja Wyzwolenia Palestyny
PISM	– Polski Instytut Spraw Międzynarodowych
RWPG	– Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej
SAARC	– Południowoazjatyckie Stowarzyszenie Współpracy Regionalnej
SPF	– Forum Pacyfiku Południowego

- UNESCO – Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury
- UNCTAD – Konferencja Narodów Zjednoczonych w sprawie Handlu i Rozwoju
- WHO – Światowa Organizacja Zdrowia

Przedmowa

Książka niniejsza stanowi zarys wykładu przedmiotu, który w programach studiów prawniczych, administracyjnych i niektórych innych występuje pod nazwą „Prawo międzynarodowe publiczne”. Przedmiotem wykładu jest prawo międzynarodowe współcześnie obowiązujące. Ponadto zostały w nim uwzględnione niektóre normy prawa państwowego, zwłaszcza prawa polskiego, które bezpośrednio „współdziałają” z prawem międzynarodowym.

Podstawą wykładu są przede wszystkim umowy międzynarodowe i inne dokumenty prawnomiędzynarodowe, o czym informują przypisy. Ze względu na nieduże rozmiary książki nie można było natomiast przedstawić różnych poglądów naukowych w zakresie prawa międzynarodowego. Z częścią tych poglądów autorów polskich, nieprzedstawionych w wykładzie, zainteresowany czytelnik może się zapoznać, korzystając z wyboru piśmiennictwa zamieszczonego na końcu książki.

Struktura wykładu w nieznacznym stopniu odbiega od schematu stosowanego na ogół dość jednolicie w polskich podręcznikach prawa międzynarodowego w ciągu ostatnich lat.

Przedmowa do wydania czternastego

Pierwsze wydanie mego podręcznika prawa międzynarodowego ukazało się na przełomie lat 1992 i 1993. Do kolejnych wydań, ukazujących się w niedużych odstępach czasu, wprowadzałem stosunkowo drobne zmiany. Były to uzupełnienia materiału normatywnego i wyboru literatury, aktualizacja danych faktograficznych czy korygowanie błędów i omyłek. Pewne zmiany merytoryczne wiązały się z uwzględnieniem w wydaniu czwartym odpowiednich postanowień Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.

Dalej idące trzy zmiany zdecydowałem się wprowadzić dopiero do siódmego wydania podręcznika. Po pierwsze – było to zmienione ujęcie pojęcia prawa międzynarodowego. Po drugie – dwa dotychczasowe paragrafy rozdziału o innych niż państwa podmiotach prawa międzynarodowego, traktujące oddzielnie o tak zwanych państwach składowych oraz o terytoriach zależnych, połączyłem w całość zatytułowaną „Terytoria autonomiczne”. Po trzecie – zestaw omówionych w podręczniku podstawowych zasad prawa międzynarodowego uzupełniłem zasadą ochrony środowiska.

W obecnym czternastym wydaniu podręcznika dokonałem aktualizacji danych faktograficznych, a w niektórych miejscach wprowadziłem także inne poprawki i uzupełnienia.

Lech Antonowicz

Warszawa, czerwiec 2015 r.

Rozdział I

Pojęcia podstawowe

§ 1. Państwo

U podstaw prawa międzynarodowego znajduje się fakt, że ludzkość jest podzielona na **państwa**, które, zachowując swoją odrębność, utrzymują wzajemne stosunki. Z tego też względu zdefiniowanie prawa międzynarodowego wymaga przede wszystkim posługiwania się terminem „państwo” lub jednym z jego ekwiwalentów. Umowy międzynarodowe używają niekiedy wymiennie takich terminów jak „kraj”, „mocarstwo” czy „naród”, aczkolwiek z kontekstu wynika, że chodzi w nich właśnie o państwa. Konwencja dotycząca ustroju żeglugi na Dunaju z 18 sierpnia 1948 r. podkreśla zaś, że użyte w jej tekście nazwy „państwo dunajskie” albo „kraj dunajski” oznaczają państwo, na którego terytorium leży przynajmniej jeden brzeg tej rzeki (art. 44)¹. 1

Państwo jest fenomenem pierwotnym chronologicznie i logicznie w stosunku do prawa międzynarodowego. Państwa bowiem są twórcami prawa międzynarodowego, a nie odwrotnie. Zarazem, w trakcie procesu historycznego państwa, uznając się wzajemnie i utrzymując ze sobą stosunki, kształtują normę prawnomiędzynarodową określającą pojęcie państwa. Jest to pojęcie o znaczeniu **podstawowym** dla prawa międzynarodowego.

 Wyrażenie „państwo w sensie prawa międzynarodowego” zakłada, że może ono różnić się od pojęcia państwa w innych 2

---

¹ L. Gelberg (oprac.), *Prawo międzynarodowe i historia dyplomatyczna. Wybór dokumentów*, t. III, Warszawa 1960, s. 328.

dziedzinach, zwłaszcza w prawie państwowym. Rozróżnienie to uzasadnia fakt, że termin „państwo” używany jest w prawie niektórych państw do oznaczenia jednostek terytorialnych, które stanowią części składowe tych państw lub też są od nich zależne.

- § Jedyne dotychczas traktatowe określenie państwa znajduje się w Międzypaństwowej Konwencji o prawach i obowiązkach państw z 26 grudnia 1933 r.² Według tej konwencji państwo jako osoba prawa międzynarodowego powinno posiadać następujące atrybuty:
- stałą ludność,
  - określone terytorium,
  - rząd,
  - zdolność do utrzymywania stosunków z innymi państwami.

Działalność kodyfikacyjna Organizacji Narodów Zjednoczonych prowadzi do stopniowego ujednoczenia pojęcia państwa w sensie prawa międzynarodowego. Komisja Prawa Międzynarodowego ONZ dotychczas nie zdefiniowała jednak tego terminu, podkreślając tylko, że określenia „państwo” używa w sensie powszechnie przyjętym w praktyce międzynarodowej³.

Współczesne pojęcie państwa powinno odpowiadać współczesnemu prawu międzynarodowemu w jego całokształcie. Podstawową rolę w tym zakresie należy przypisać Karcie Narodów Zjednoczonych, podpisanej 26 czerwca 1945 r.⁴.

- 3 ! Państwem w sensie prawa międzynarodowego jest suwerenna jednostka geopolityczna. Wyrażenie „**jednostka geopolityczna**” wskazuje na terytorialną podstawę państwa oraz jego charakter polityczny. Z punktu widzenia prawa międzynarodowego każde państwo jest jednostką geopolityczną, ale nie każda jednostka geopolityczna jest państwem. Cechą wyróżniającą i nieodłączną każdego państwa jest **suwerenność**, natomiast niesuwerenna jednostka geopolityczna państwem nie jest.

- § Według Karty Narodów Zjednoczonych państwami są suwerenne jednostki geopolityczne. Potwierdzają to bezpośrednio następujące postanowienia Karty:

² Tamże, t. II, Warszawa 1958, s. 356.

³ *Yearbook of the International Law Commission 1949*, s. 289.

⁴ K. Kocot, K. Wolfke (red.), *Wybór dokumentów do nauki prawa międzynarodowego*, Wrocław–Warszawa 1976, s. 64–92.

- 1) nakaz układania stosunków między członkami ONZ na zasadzie równości suwerennej,
- 2) zakaz groźby lub użycia siły przeciwko integralności terytorialnej lub niepodległości politycznej jakiegokolwiek państwa,
- 3) zakaz ingerowania w sprawy należące do kompetencji wewnętrznej jakiegokolwiek państwa.

O ile postanowienie pierwsze mówi o państwach–członkach ONZ, o tyle zasady druga i trzecia mają walor powszechny.

Przyjmując suwerenność jako nieodłączną cechę każdego państwa, takie – dość często używane w praktyce międzynarodowej – terminy jak „państwo suwerenne”, „państwo niepodległe” czy „państwo suwerenne i niepodległe” są pleonazmami. Natomiast termin „państwo niesuwerenne” jest z punktu widzenia prawa międzynarodowego wewnętrznie sprzeczny. Karta NZ nie zna pojęcia „państwa niesuwerennego” czy „państwa zależnego”, a na oznaczenie niesuwerennych jednostek geopolitycznych używa terminu „terytorium”.

Istotę suwerenności państw stanowi ich samodzielność, czyli brak prawnego podporządkowania innym państwom. Z punktu widzenia prawa międzynarodowego koniecznym elementem suwerenności jest **ogólna kompetencja** w sprawach zagranicznych. W braku takiej kompetencji jednostka geopolityczna nie jest suwerenna, a zatem nie jest państwem.

Traktowanie suwerenności jako wyróżniającej i nieodłącznej cechy państwa nie przesądza kwestii, czy każda faktycznie suwerenna jednostka geopolityczna jest państwem w sensie prawa międzynarodowego. O ile dawniej uzasadniona była teza, że legitymacją bytu państwa jest sam byt państwa, o tyle współczesne prawo międzynarodowe nie odrzuca całkowicie idei legitymizmu w odniesieniu do statusu państw. Tym samym nie należy stawiać znaku równości między pojęciem „państwa legalnego” i pojęciem „państwa faktycznego”. Należy więc powiedzieć, że państwem jest każda suwerenna jednostka geopolityczna powstała zgodnie z prawem międzynarodowym lub przynajmniej później uznana za państwo przez inne państwa.

 Państwa w znaczeniu jednostki geopolitycznej nie należy utożsamiać z państwem w znaczeniu **władzy państwowej** czy **aparatu państwowego**. Są to pojęcia różne i inaczej są one definio-

Lech Antonowicz – profesor zwyczajny nauk prawnych, specjalista z zakresu prawa międzynarodowego publicznego; w pracach naukowych zajmuje się głównie problematyką państwa jako podmiotu prawa międzynarodowego; przez lata związany z Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej i Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Jana Pawła II, obecnie wykłada w Wyższej Szkole Ekonomii i Innowacyjności w Lublinie.

Podręcznik od lat cieszy się niesłabnącym zainteresowaniem czytelników. Autor omawia w nim podstawowe pojęcia, zasady i instytucje współczesnego prawa międzynarodowego publicznego. W najnowszym, czternastym już, wydaniu Autor uwzględnił m.in. zmiany wynikające z przyjęcia ustawy o cudzoziemcach z 2013 r., dokonał też aktualizacji danych faktograficznych. Do opracowania został dołączony poszerzony wybór literatury, a także aktualny – według stanu na 1 lipca 2015 r. – wykaz państw w rozumieniu prawa międzynarodowego.

Zwięzłe i klarowne ujęcie tematu oraz przystępny styl sprawiają, że z podręcznika mogą korzystać nie tylko studenci kierunków prawniczych i administracyjnych, lecz także słuchacze szkół biznesu, zarządzania i innych oraz ci wszyscy, którzy interesują się problemami i strukturą współczesnego świata.

Zamówienia:

infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01
zamowienia.ksiazki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Cena 59 zł (w tym 5% VAT)